

Studiepaket språkstörning

Axel – en fallbeskrivning

En likvärdig utbildning för alla

Hos Specialpedagogiska skolmyndigheten får du stöd när du skapar lärmiljöer som är utvecklande och tillgängliga för alla. Vi erbjuder specialpedagogiskt stöd till förskolor och skolor i hela landet, svarar på frågor och erbjuder kurser och konferenser. Vi driver också flera specialskolor för olika målgrupper, fördelar statsbidrag och utvecklar läromedel. Välkommen till Sveriges största kunskapsbank inom specialpedagogik

Stödmaterial språkstörning

Axel – en fallbeskrivning

© Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2019

Ansvarig på SPSM: Aya Stehager

Författare: Marika Habbe, Annelie Westlund

Redaktion: Aya Stehager

Produktion: Liljedal Communication AB

ISBN: 978-91-28-15316-4

Artikelnummer: 15316

Axel – en fallbeskrivning

Axel är en fiktiv person som läsaren får följa i olika åldrar. Varje ålder utspelar sig i nutid. Tanken är att beskriva hur en språkstörning kan te sig och förändras över tid. Tänk på dessa frågor när du läser: Vilka stödinsatser beskrivs? Vilka stödinsatser hade behövts?

Småbarnsåren

När Axel var liten gav han inte lika mycket ögonkontakt och leenden som sina två äldre syskon hade gjort i samma ålder. Han lärde sig att gå vid 10 månaders ålder och efter det var han ofta på väg någonstans. Han gillade att klättra och att upptäcka saker.

Axel jollrade inte heller så mycket som bebis. De första orden kom när han var 18 månader. Då sade han ”mamma”, ”bil” och ett par ord till. Han var inte så intresserad av att titta i böcker eller att lyssna när mamma och pappa läste sagor. Efter att Axel hade sagt de första orden dröjde det länge innan han började prata med fler ord och meningar. Han visade vad han ville ha genom att sträcka sig mot det. Så småningom kom korta fraser som ”ha den” eller ”min bil!” Eftersom Axels pappa och farbror började prata ganska sent var föräldrarna inte oroliga över den sena språkutvecklingen. Pappan menade att han också hade varit tystlåten som liten. Det kände han igen sig i.

Förskolan

I förskolan hade Axel svårt att sitta stilla vid längre gruppaktiviteter som samlingar och högläsning. Det fungerade bäst för honom när dagarna var strukturerade och förutsägbara. Axel tyckte om att titta på ett bildschema över vad som skulle hända under dagen. Han blev orolig när det var utflykter eller vikarier på förskolan, så personalen försökte alltid att förbereda honom på nya aktiviteter och förändringar i rutinerna.

Axel lekte gärna med bilar. Han tyckte också om att springa runt och att klättra i träd på gården. Han hade svårt att hänga med i de andra barnens rolllekar och förstod inte lek- och spelregler. I sådana situationer blev han både ledsen och arg. Det hände att han tog leksaker ifrån andra barn utan att fråga. Han sökte kontakt med vuxna genom att dra dem i armen.

Under förskoletiden började Axel successivt att prata mer, men personalen på förskolan märkte att han hade svårt att uttala många språkljud. Han hade också svårt att formulera meningar och att hitta rätt ord. När Axel inte ville ha

jackan på sig kunde han säga ”Axel jacka nej!” Personalen tyckte att det var svårt att förstå det som Axel berättade.

När Axel var i fyraårsåldern började föräldrarna oroa sig för att han inte pratade så mycket. Genom barnavårdscentralen fick de en remiss till en logoped som Axel träffade ett par gånger. Logopeden besökte förskolan vid ett tillfälle. Personalen fick rekommendationen att använda tecken som stöd när de pratade med Axel för att hans språk skulle utvecklas. De var osäkra på hur de skulle använda tecknen och tyckte inte att det fungerade särskilt bra. När Axel berättade något hade han svårt att hålla den röda tråden och utelämnade ofta stora delar av innehållet för att gå direkt på detaljer. Han hade svårt att förstå att den som lyssnade inte kände till information som var självklart för honom. Axel hade också svårt att hänga med när andra berättade något och tolkade ofta det som sades bokstavligt. Han förstod inte bildspråk eller skämtsamma uttryck som att ”det blev pannkaka av alltihop”.

Lågstadiet

I förskoleklassen jobbade läraren mycket med språklekar. En del av barnen hade redan börjat läsa lite, de kände igen flera ord och kompisarnas namn. Axel förstod inte övningarna. Han började gå runt i rummet medan de andra barnen exempelvis rimmade eller lyssnade efter språkljud i ord.

När Axel började årskurs 1 använde läraren ett tydligt visuellt schema och var noga med strukturen i klassrummet. Axel trivdes med detta och kunde bli upprörd om någon klasskamrat missade att följa reglerna. Det var svårt för honom att följa instruktioner som gavs i helklass. Ofta behövde han få dem upprepade för sig. Han hade svårt att komma igång med uppgifter och läraren fick visa tydligt vad han skulle göra och hur han skulle arbeta. När läraren ställde en fråga till klassen och Axel räckte upp handen, hände det att han både hade glömt bort frågan och inte hittade orden i svaret.

Axel kände igen bokstäverna i sitt namn och några till, men det var svårt att ljuda ihop språkljud till ord. Det var vanligt att han inte kunde saker som han hade klarat av för bara någon dag sedan. När han så småningom kom igång med läsningen chansade han ofta. Han tog fasta på de bokstäver och ordbilder som han kände igen och försökte lista ut vad det stod i texten. Längre ord var alltför svåra, dem hoppade han över. Axel tröttnade snabbt på att lyssna på talböcker eller högläsning. Han hängde inte riktigt med i den upplästa texten. Då tittade han istället ut genom fönstret och verkade drömma sig bort. Så småningom upptäckte lärarna att Axel lärde sig bäst när någon vuxen läste högt bara för honom. Då kunde de stanna upp i texten och prata om orden och bilderna.

När Axel skulle skriva fick han stöd av ett program på datorn som läste upp bokstavsljud, hela ord och texter. Att kunna se bokstäverna på tangentbordet och att få höra dem vid varje tangenttryckning gjorde det lättare för Axel

att skriva. Trots det var det fortfarande mödosamt för honom att få ihop en skriven text. Axel hade svårt att komma igång med skolarbetet och att genomföra sina uppgifter. Han behövde mycket stöd av sina lärare. Läxor var jobbigt och ställde till en del konflikter hemma. På rasten lekte Axel ofta för sig själv eller vandrade från grupp till grupp och tittade på vad de andra gjorde. När de vuxna arrangerade bollspel och grupplekar ville han gärna vara med, men ofta blev det missförstånd och konflikter med klasskompisarna som han behövde hjälp att reda ut.

Mellanstadiet

Axel hade fortsatt svårt att lära sig det som han läste och hörde i skolan. Han tappade mycket information och kunde fokusera på detaljer som var irrelevanta i sammanhanget. Han blev snabbt uttråkad och rastlös.

I mellanstadiet kom Sven, som undervisade i hem- och konsumentkunskap, att bli Axels favoritlärare. Svens lektioner hade en tydlig planering och en avslutande sammanfattning. Eleverna fick korta bildscheman för uppgifterna och direkt återkoppling om de behövde ytterligare stöd eller guidning. Axel kopierade allt material från hemkunskapen och tog med sig det hem. Sedan lagade han mat till hela familjen efter recepten. På så vis började Axels matlagningsintresse och han ägnade allt mer tid åt att lära sig laga nya maträtter.

Axel uttalade nu de flesta ord rätt, även om han ibland tappade stavelser eller ändelser i lite längre ord. Han använde ett enkelt språk med korta meningar och få ord. De språkliga svårigheterna märktes knappt i småpratet på skolgården, men däremot när han skulle svara på frågor i klassen eller resonera i de teoretiska ämnena. Matematiken hade Axel tidigare klarat ganska bra, men den blev svårare under mellanstadiet när det ställdes högre krav på att läsa och förstå lästal. I uppgifter som innebar att läsa en kort text och sedan svara på frågor hann Axel inte svara på frågorna innan tiden var slut. I klassen introducerades olika strategier för läsförståelse, men Axel behövde mycket stöd innan han förstod lärarens beskrivning av dem. Det var svårt att hitta böcker som handlade om något som Axel var intresserad av och som samtidigt var tillräckligt lättlästa. Engelska tyckte Axel var kul när han fick öva på att säga enstaka fraser, men att läsa på engelska var för svårt.

Axel hade ingen direkt kompis i klassen. Andra elever pratade till exempel om olika forum på internet. De resonemangen var både för svåra att förstå sig på och för ointressanta för Axel. Själv använde han mest datorn till att titta på film och spela spel. Vid diskussioner brukade Axel bara le och säga någon standardfras, som ”Jag bryr mig inte”. Klasskamraterna tyckte att Axel ofta var barnlig och svår att begripa sig på.

Högstadiet

I högstadiet började Axel tycka att skolan var tråkig och slutade att delta på lektioner i ämnen som han tyckte var meningslösa. På Svens lektioner deltog han dock alltid. Han tyckte också om lektionerna i idrott och hälsa. Axels mentor var bekymrad över den ökade frånvaron och vände sig till rektorn och elevhälsan. De kopplade in Sven, som vid det här laget hade blivit förstelärare. Sven delade med sig till lärarlaget vad han ansåg var framgångsfaktorer i undervisningen för Axel. Elevhälsans kurator pratade med Axel om varför undervisning i olika ämnen ingår i grundskolan. Kuratorn arbetade också med Axels egen motivation till att närvara vid och fullfölja lektioner. Skolans speciallärare lade tillsammans med Axel och hans föräldrar upp ett program som Axel kunde arbeta efter.

Det var svårt för Axel att förstå abstrakta resonemang och ämnesord. Specialläraren rekommenderade de andra lärarna att använda olika former av visuellt stöd och mycket repetition i undervisningen. Om Axel fick se en film i samband med olika moment blev det lite lättare att väcka hans intresse. Under lektionerna använde han en platta där det bland annat fanns ämnesvisa ordlistor med bildstöd. Axel kunde också ta kort eller filma lärarens genomgångar med plattan. Lärarna märkte att Axel inte klarade den här studietekniken på egen hand. De behövde ofta påminna honom om att använda de digitala verktygen. Bäst fungerade det när Axel undervisades enskilt eller i en mindre grupp med mycket stöd. På fritiden ägnade han sig åt att laga mat och springa i skogen med familjens hund. Han gick ut nian med godkända betyg i en handfull ämnen. På skolavslutningen var Axel glad och lättad över att grundskolan var slut, och han såg fram emot att börja på gymnasiet.

Gymnasieskola, vuxenutbildning och vuxenliv

Axel började på ett yrkesinriktat gymnasieprogram där det fanns möjlighet för honom att läsa in de grundskoleämnena som han saknade betyg i. Målet var att få en utbildning för att kunna arbeta som kock. Grundskolan hade förberett en detaljerad överlämning till gymnasieskolan med råd om hur de hade arbetat för att stötta Axels lärande. Gymnasieskolan hade dock svårt att fortsätta med de åtgärder som grundskolan föreslog i samband med överlämningen.

Axel hade sett fram emot att få göra praktik på gymnasiet, så det blev en besvikelse för honom att det var så många teoretiska lektionspass om exempelvis kundbemötande och service. Han tyckte att det var besvärligt att planera och organisera sitt skolarbete och blev alltmer frustrerad. Undervisningen innehöll helt nya ord och begrepp, från bland annat restaurangvärlden. Sammantaget gjorde detta att skolan kändes alltmer meningslös för Axel. Han började stanna hemma mer och efter jullovet kallade skolledningen till ett möte med mentorn, elevhälsan, Axel och hans föräldrar. Skolan önskade att Axel tog mer ansvar för sin utbildning, medan föräldrarna lyfte nödvändigheten av en större

Axel – en fallbeskrivning

förståelse för Axels behov. Axel själv var påtagligt nedstämd och deltog inte i diskussionerna. Han upplevde att ingen lyssnade på honom utan att alla bara pratade över hans huvud. Efter mötet gjorde Axel ett försök att återgå till studierna, men efter ett par veckor ökade frånvaron igen. Så småningom hoppade han av skolan helt.

Efter det blev Axel alltmer nedstämd och uppgiven. Hans äldre syster följde honom till slut till vårdcentralen. Där fick han en samtalskontakt som uppmantrade honom att återuppta sitt matlagningsintresse. Efter en tid kom han in på en lärlingsutbildning till kock på Komvux. Största delen av undervisningen innebar praktik på en lunchmatsal. Där fick Axel konkret handledning av en kock som hette Petra. Hon hade minutiös ordning i sitt kök och arbetade på ett strukturerat sätt. Hon gav Axel tydliga instruktioner genom att visa precis hur han skulle göra och gav honom snabb återkoppling på vad han gjorde. Petra och hennes kollegor såg att Axel var noga med att följa alla instruktioner och rutiner. Allteftersom fick Axel mer ansvar i köket och han kände sig mer uppskattad och sedd än på länge.

I vuxenutbildningen fick Axel god tid på sig att tillsammans med en lärare resonera sig igenom innehållet i de teoretiska ämnena. Gemensamt kom de fram till vilket stöd han behövde för att ta till sig nödvändig kunskap och kunna gå vidare i utbildningen. Detta arbetssätt gjorde att de även hittade bedömningsformer där Axel hade goda möjligheter att visa sina kunskaper. Axel fick också stöd i att lära sig att självständigt använda sin mobiltelefon och sin dator som verktyg både i studierna och för att komma ihåg och klara av saker i vardagen. Till slut gick det riktigt bra för honom att ta sig igenom kurserna. Efter avslutad utbildning fick Axel en praktikplats i Petras kök och så småningom en fast tjänst.

På fritiden har Axel börjat springa långlopp och han har vidareutvecklat sitt matlagningsintresse. Han följer nyheterna på TV och tycker om matlagningsprogram och naturfilmer. Eftersom han inte riktigt hinner läsa textremsan undviker han program som saknar svenskt tal. Han läser inte heller dagstidningar eftersom han upplever att de innehåller för mycket text och för många svåra ord. Att läsa enkla instruktionstexter eller följa recept fungerar däremot bra.